

藏汉佛学词典

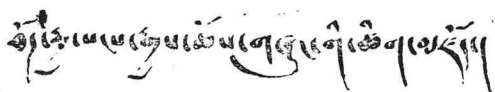
అ

བོད་སྐད་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མཐུག་པོ་

藏汉佛学词典

西北民族学院民族研究所

青海民族出版社

藏 汉 佛 学 词 典

主 编 王 沂 暖
副主编 健 白 平 措

编写 唐景福 华侃 侯向明
何天慧 马学仁

青海民族出版社

པར་ཁྱེད་ཀྱི་ལྷན་ཁྲིའི་གཞུང་གི་ཆེད་གསུང་།

ཆེད་པ་པོ་གཞི་པོ། ལང་དུ་ཕྱིན།

ཆེད་པ་པོ་གཞི་པོ། འཇམ་དཔལ་ལུན་ཆགས།

ལེ་ཆེ་ལྷན་མི་རིགས་དཔེ་ལྷན་ཁང་གིས་པར་དུ་བསྐྱུན།

ལེ་ཆེ་ལྷན་ཞིང་ཆེན་ཞིན་གྱི་དཔེ་ཁང་གིས་བསྐྱུན།

ལེ་ཆེ་ལྷན་མི་རིགས་པར་ཁང་གིས་དཔར།

1986ལོའི་ཟླ་ 8 པར་པར་གཞི་དང་པོ་བསྐྱུན།

1986ལོའི་ཟླ་ 8 པར་པར་མེད་མ་དང་པོ་བསྐྱུན།

དཔར་པེར་མོས་ 2.50

藏汉佛学词典

西北民族学院民族研究所

主 编 王 沂 暖

副主编 健白平措

青海民族出版社出版

(西宁市西关大街96号)

青海省新华书店发行 青海民族印刷厂印刷

开本: 787×1092毫米 1/32 印张17

1986年8月第1版 1986年8月第1次印刷

印数: 1—3,500

统一书号: m17181.14 定价: 2.50

前 言

随着我们伟大祖国四化建设事业的蓬勃发展，发掘藏族文化遗产，研究藏族历史、文学艺术以及宗教等工作，亦进入了一个新的阶段。

由于历史的原因，现存的藏文典籍，无论那一方面，无不带有浓厚的宗教色彩，充满佛教的名词术语。而在研究藏族的历史和文学艺术过程中，藏传佛教的研究，又是一个极为重要的方面。因此，我们认为编辑一部佛学常用的基本词汇《藏汉佛学词典》，是非常需要的。这样的词典可能为藏语文的教学和藏文典籍的阅读提供一些方便。

这部《藏汉佛学词典》的编纂，是在我院党委领导下，院研究所的支持下，由王沂暖教授和健白平措副教授主持进行的。词条的来源，主要参阅的是：《宗教流派镜史》、《菩提道次第广论》、《俱舍论》、《印度佛教史》、《瑜伽师地论》、《集论》、《智生字典》和《格西曲札藏文辞典》、《藏汉大辞典》（征求意见稿）以及汉文《佛学大辞典》等藏文佛教著作和汉文资料。

本词典所收词目三千七百八十一条，主要以藏文佛学词汇为基本词条，并包括藏传佛教著名高僧、寺院名和佛教经典名。注释以汉文为主，能用藏文注释的词条，亦注释了藏文。注释力求做到准确，文字力求简明扼要，通俗易懂。

本词典的编排形式，采用了王沂暖教授所提的藏文词典

编写方案的编排方式，是以每个藏文字母为部首，其排列形式是先一层字，次二层字，再三层字。每层字中五个元音按ལ、ཨ、ཤ、མ、ཙ顺序排列。无前后加字的字词和有前后加字的字词，先列没有前加字的字词，后列有前后加字的字词。有重后加字的列在有后加字的字词后边。两层字的字词先列下加字以ལ、ར、ལ为顺序，次列上加字以ར、ལ、ལ为顺序。三层字的字词则以下加字ལ、ར、ལ为顺序。这样编排，查找字词可能较为方便。

《藏汉佛学词典》的编辑是一项新工作，可以借鉴的资料很少，加之编辑水平和时间关系，无论在词条的选择，词义注释等方面，都存在着缺点和值得商榷之处，甚至可能还有错误。我们殷切希望读者同志们予以指正，以便以后进一步充实修改。

编者 1983.12.

དཀར་ཆག

ཀ..... (1)	མ..... (344)
ཁ..... (32)	ཙ..... (360)
ག..... (50)	ཛ..... (371)
ང..... (79)	ཌ..... (389)
ཅ..... (97)	ཎ..... (395)
ཆ..... (103)	ཞ..... (396)
ཇ..... (130)	ཟ..... (407)
ཉ..... (148)	ང..... (421)
ཏ..... (163)	ཡ..... (424)
ཐ..... (195)	ར..... (436)
ད..... (212)	ལ..... (457)
ན..... (257)	ཤ..... (471)
བ..... (271)	ས..... (489)
པ..... (279)	ཏ..... (525)
བ..... (296)	ཙ..... (531)

ཀ

〔ཀ་ཆེན་བཞི།〕 四柱弟子，指西藏佛教噶举派祖师玛尔巴（མར་པ།）的四大著名弟子，即：俄·曲古多杰（རྟོག་ཆོས་སྤྱོད་རྟེན།）、促顿旺额（མཚུར་སྟོན་དབང་རེ།）、梅顿村波（མེས་སྟོན་ཆོན་པ།）和米拉日巴（མི་ལ་རས་པ།）。

〔ཀ་ཐོག་དགོན་པ།〕 噶陀寺。在今四川省甘孜藏族自治州白玉县境内的一寺院名。为十二世纪宁玛派（旧派）高僧噶当巴·德协喜巴（ཀ་དམ་པ་བདེ་གཤེགས་ཤེས་པ། 1127—
？）创建。该寺院以传授宁玛派“南藏”（སྟོན་གཉིད།）为主，附带传授“三素尔”（བྱུར་གསུམ།）以来传承的宁玛派经典。这个寺受历代德格土司的支持，寺主以转世的形式世代相承。该寺是康区历史悠久，较有声望的一个寺院。

〔ཀ་དག།〕 空性。本来清净（ཆ་བ་ནས་དག་པ།），法界空性的意思（ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་སྟངས་ལ་ཉིད་ཀྱི་དོན།）。

〔ཀ་དམ་པ་བདེ་གཤེགས།〕 噶当巴德协（1122—1192），即噶当巴·德协喜巴。本名喜饶僧格（ཤེས་རབ་སེང་གེ།），别

名波巴塔耶(སྤམས་པ་མཐའ་ཡས།)。十二世纪宁玛派高僧，噶陀寺(ཀ་ཐོག་དགོན་པ།)的创建者。

[ཀ་མ་ལ་ལྷེལ།] 莲花戒论师，系印度高僧静命论师(སྤམ་དཔན་ཞི་བ་འཚོ།)的弟子，赤松德赞时，遵静命论师遗言，被迎请到西藏。曾与汉僧摩诃衍(མ་ཏྲ་ཡན།)辩论“顿渐”(སྟན་མཉམ་པ་དང་ཚེན་མཉམ་པ།)法门。著有《中观光明论》(དབུ་མ་ལྷུང་བ།)、《修道次第论》和《菩提心观释》等书。

[ཀ་ཆལ་དགོན།] 噶采寺。在今西藏墨竹工卡县境，相传为松赞干布时所建。

[ཀ་ལྷ་སྒྲ་ཀ་ར་ཏ།] (梵语)1.《声明集分论》，印度一部语言学著作，公元前三四百年的洒巴达维摩著。藏文译作“བདུན་པའི་གོ་ཆ།”(端白果诒)。2.指佛教理想国香拔拉(ཤམ་ན་ལ།)

[ཀ་ཁིང་ཀ།] (梵语)迦陵迦。古印度一小国名，佛教三十六圣地之一。

[ཀང་དང་གིང།] 一神名，桑耶寺第一层有此神塑像。

[ཀམ་བཀའ་བརྒྱུད།] 噶玛噶举。噶举派支派之一，为都松钦巴(དུས་གསུམ་མཁུན་པ། 意译知三世)所创。此派于1147年在康区类乌齐(རི་ཁ་ཚེ།)的噶玛(ཀམ)地方修建噶

玛丹萨寺(ཀམ་གདན་ས།)，故名噶玛噶举派。

〔ཀམ་རུས་གཞུང་མཁུན་པ།〕 噶玛·都松钦巴(1110—1193)。

原名曲吉扎巴(ཚས་ཀྱི་གཞུང་པ།)， 生于康区哲雪

(ཉི་ཤོད།) 地方，系噶举派噶玛噶举支派创始人。彼

曾于1147年在康区类乌齐噶玛地方修建噶玛丹萨寺。

(ཀམ་གདན་ས།) 1187年在拉萨西北堆隆地方创建粗朴寺(མཚུར་ཐུར།)。

〔ཀམ་པལྒྱེ།〕 噶玛巴希。原名曲吉喇嘛(ཚས་ཀྱི་བླ་མ།，1204

—1283)， 系西藏佛教噶玛噶举派第二代祖师。生

于康区止拢丹地方贵族家庭。十一岁出家，居粗朴寺，

公元1256年(南宋宝佑四年)受元宪宗(蒙哥)供养，

赐以金边黑帽，从此，其传承称噶玛噶举黑帽系。噶玛巴

希逝世后，曾以让迥多吉(རང་བྱུང་རྟོ་ཇེ།，1284—13

39)为第二代转世活佛。 西藏佛教活佛转世制度自此

人始。

〔ཀམ་རྩ་པའི་རྟོ་ཇེ།〕 噶玛乳必多吉(1340—1383，意译噶

玛喜游金刚)，西藏工布地区人。他被认定为黑帽系第

二世活佛饶迥多吉的转世， 在粗朴寺接替让迥多吉的

法位，称黑帽系第三代活佛。 1359年元顺帝召他去北

京，1358年他动身东来。1359年经过青海宗喀地方时，

曾为三岁的宗喀巴授近事戒。1383年于工布地方圆寂。

[ཀམ་མི་ཤི།] 噶玛黎希。元代凉州(今甘肃武威)城内一塔名，即噶玛噶举派第二代祖师噶玛巴希遗骨塔。因语言淆讹，遂称噶玛黎希。

[ཀམ་ཤ་ཉི།] (梵语)藏译“ལས་བརྒྱུ་པ།”汉译“百一羯摩论众”。佛经名，属律部。羯摩系梵音，藏译为“ལས།”(业)，系作事之义，即作授戒、忏悔等事，并制宣告文，宣之于众人前。

[ཀམ་ལྷ་མིང་།] 噶玛拉顶。原西康类乌齐一寺院名。

[ཀར་བརྒྱད།] 噶举。系噶玛噶举的简称(ཀམ་བཀའ་བརྒྱད་གྱི་བསྐྱེས་མིང་།)。

[ཀར་ལུགས།] 噶鲁。系噶玛噶举派之别名(ཀམ་བཀའ་བརྒྱད་གྱི་མིང་གཞན།)。

[གི་མི་གི་ལ།] (梵语)金刚槌。佛教密宗一本尊名(མི་དམ་ཕུར་པ།)。

[གི་མི་གི་མི་ཐོ་ཅན།] 啾啾寒林。为八大寒林(དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད།)之一。

[གུ་མ་ར་ཏ།] (梵语)鸠摩罗多(人名)，又作距摩罗多，拘摩罗多。意译为为童受、童首、童子。此有二人：一为经部之鸠摩罗多，出于阿输迦之时，佛灭后一百

年，生于北天竺恒叉翅罗国。二为佛灭后八百年末出世之付法藏第十九祖。

[ཀུ་མར་ཤི།] 鸠摩罗什。系中国佛教四大译经家之一。祖籍天竺，其父鸠摩罗炎出家至龟兹，与龟兹国王之妹结婚生罗什。七岁时随其母出家，遍游西域，最善大乘教。秦苻坚建元十九年派吕光伐龟兹，俘鸠摩罗什至凉州（甘肃武威），时苻坚败，吕光在凉州自立。后秦姚兴伐凉州，吕光降，鸠摩罗什从凉州到长安，兴礼为国师。

在西明阁与逍遥园翻译佛典三百八十余卷。后秦弘始十一年圆寂于长安。

[ཀུ་ཅ་ཀུ་ལེ།] （梵语）拘留拘里。作明佛母（རིག་བྱེད་མ།）为萨迦派金法传中之怀柔佛母（ས་སྐྱའི་གསེར་ཚས་སྟགས་ལས་བྱུང་བའི་དབང་གི་ལྷ་མོ་ཞིག།）。

[ཀུ་ཤི་ཤྲང་ཁྱེར།] 拘尸那，为佛教三十六圣地之一，佛入涅槃的城市。

[ཀུན་མཁྱེན།] 全知（ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་དོན།）。佛教智慧的神。含义与萨婆若相同。就广义讲，指无所不知的佛（སངས་རྒྱས།）、大自在（དབང་ཕུག་ཆེན་པོ།），也用此称有大智慧的高僧。

[ཀུན་མཁྱེན་ཇེ་བཙུན་པ།] 贡钦结尊巴。意为全知尊者，宗喀

巴大师一弟子名，生卒年月不详。

[ཀུན་མཁྱེན་སྒྲ་མ་འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྗེ་དཔལ་བཟང་པོ།]

一切智嘉木样协巴多吉 (1648 — 1721)，原名阿旺

尊珠 (དག་དབང་བཙུན་འགྲུལ།)，系拉卜楞寺第一世嘉

木样活佛。今甘肃省夏河县甘加 (གན་གྲ།) 地方人。

十三岁出家，由庆却益希嘉措 (ཐུ་མཚོག་ཡེ་ཤེས་རྒྱ་

མཚོ།) 大师授沙弥法戒，取名罗桑坚参 (སློབ་བཟང་རྒྱལ་

མཚན།)。二十一岁赴西藏拉萨哲蚌寺郭莽扎仓 (སྒྲ་མང་

གྲ་ཚང།) 学经，二十五岁取得“杂举巴” (བཀའ་བརྩུ་

པ།) 学位。二十七岁由五世达赖阿旺罗桑嘉措 (དག་

དབང་སློབ་བཟང་རྒྱ་མཚོ།) 授比丘戒。五十三岁由六世达

赖仓央嘉措 (ཚངས་དབྱངས་རྒྱ་མཚོ།) 委任为哲蚌寺郭莽

扎仓堪布。六十一岁应青海和硕特前旗黄河南亲王额

尔德尼吉囊 (ཨེར་ཏི་ནི་ཏུ་ནང་།) 敦请回原籍。1709年创

建拉卜楞寺。1710年 (清康熙五十九年) 康熙帝颁赐

嘉木样金敕金印，封扶法禅师班智达额尔德尼诺门汗

(བཟུན་པ་འཛིན་ཅིང་སྐྱེད་བར་བྱེད་པའི་བརྩི་ཏེ་ཨེར་ཏི་ནི་ནོ་

མིན་ཏན།)。1721年逝世，终年七十四岁。

[ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན།] 贡噶坚参 (1182 — 1251)。西藏

佛教萨迦派第四祖。见སྐུ་པ་རྩི་ཏེ། 条。

[ཀུན་དགའ་ལྷིང་པོ།] 贡噶宁波（1092—1158），昆·贡却结布之子。幼时随父学法，曾历游各地，广拜名师，遍学佛教显密二宗，又从香·贡巴瓦学得全付道果教授。1111年任萨迦寺住持，后广收门徒，传习亲口宝敕与全付道果教授，使萨迦派的特征趋于鲜明，获“萨钦”（ས་ཆེན། 意为萨迦大师）称号，被尊为“萨迦五祖”中之第一祖。

[ཀུན་དགའ་འོད་ཟེར།] 贡噶沃色。清代蒙古地方一大翻译家，曾将全部藏文《甘珠尔》经译成蒙古文。生卒年月不详。

[ཀུན་གྱི་གནས།] 一切处。指一切痛苦之所在（ན་ཁ་འཆི་སྐད་སྐྱུག་བསྐལ་ཀུན་གྱི་གནས།），即老、病、死为一切痛苦之因。

[ཀུན་འགོ།] 遍行。虚空，大自在，遍行烦恼（ཉྱེན་མངའ་ཀུན་འགོ།），善道（ལམ་བཟང་།）。

[ཀུན་འགོའི་རྒྱ།] 遍行因。特指能够遍行于“一切污染法”的烦恼而言，如无明、邪见、疑等。六因之一，参看རྒྱ་རྒྱུག་条。

[ཀུན་རྩ་འགོ་བ་ལ།] 五遍行：受（ཚར་བ།）、想（འདུ་ཤེས།）、思（སེམས་བ།）、触（རེག་བ།）、作意（ཡིད་བྱེད།）等五

心所，遍行于一切心（སེམས་ཀྱི་འཁོར་རུ་འགྲོ་བའམ་འབྱུང་བ།），故名遍行。

〔ཀུན་ཏུ་གཟིགས་པ།〕 1. 普见，佛的总名（སངས་རྒྱལ་གྱི་སྤྱི་ལོ་མཚན།）。2. 普见佛（སངས་རྒྱལ་གྱི་གཟིགས་པ་མཚན།）。

〔ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ།〕 1. 普贤菩萨。2. 本教用语，指报身、受用身（ཁྲིམས་སྤྱོད།）。

〔ཀུན་བཏགས་པའི་མཚན་ཉིད།〕 遍计所执法性。为法相宗三法性之一。

〔ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་ཕྱགས།〕 杂染品。一切有漏法总名。

〔ཀུན་བྱང་ཕྱགས་གཉིས།〕 染净二品。杂染品（ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་ཕྱགས།）和清净品（ནུབ་བྱང་ཕྱགས།）。

〔ཀུན་འབྱུང་།〕 集。生痛苦之因，能遍生一切苦（སྤྱུག་བསྐྱེད་གྱི་རྒྱ་ལ་བཟུང་ཏེ་སྤྱུག་བསྐྱེད་ཀྱི་ཀུན་འབྱུང་བ།）。佛教把人们产生现世痛苦的原因，看成是起源于人体本能的欲望，即无明、烦恼和一切作业等。这些是苦因，是多方面原因集合而成，人生痛苦，起源于此，故名ཀུན་འབྱུང་།。

〔ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ།〕 集谛。四谛之一。བདེན་པ། 是真理的意思，汉文旧译作“谛”。佛教认为“苦”生于“集”，是一条真理，故名集谛。

〔ཀུན་སྦྱར།〕 结。束缚的意思，谓束缚众生，不得解脱，如

烦恼结(ཉན་སྐྱེད་ཀྱི་རྒྱ་ཐྱུར།)。

[ཀྱུན་ཐྱུར་དྲུག།] 九结。佛教认为束缚众生不得解脱的烦恼，有九种，故名。即：随爱结 (རྟོག་ལྷ་ཆགས་པའི་རྒྱ་ཐྱུར།)、忿怒结 (རྩོད་སྐྱེད་པའི་རྒྱ་ཐྱུར།)、傲慢结 (རྩལ་གྱི་རྒྱ་ཐྱུར།)、无明结 (མ་རིག་པའི་རྒྱ་ཐྱུར།)、观结、(ཉན་པའི་རྒྱ་ཐྱུར།)、持胜结 (མཆོག་རྒྱ་འཛིན་པའི་རྒྱ་ཐྱུར།)、疑虑结 (ཐུག་ཆེད་ཀྱི་རྒྱ་ཐྱུར།)、嫉妒结 (ཐུག་དྲི་ལོ་ཀྱི་རྒྱ་ཐྱུར།)、吝啬结 (བཅོམ་པའི་རྒྱ་ཐྱུར།)。

[ཀྱུན་ཐོབ།] 世俗。世有隐覆真理之义，可毁坏之义。俗有显现流世之义，显现顺于人情之义。世事即俗法，三界之事法，悉具此二义，故名世俗。

[ཀྱུན་ཐོབ་གཉིས།] 二世俗。即真实世俗 (ཡང་དག་པའི་རྒྱ་ཐོབ།) 和邪误世俗 (ཁྱུ་མག་པའི་རྒྱ་ཐོབ།)。

[ཀྱུན་ཐོབ་པ།] 世俗法。能障蔽胜义 (དོན་དམ་པ་སྤྲིན་པར་བྱེད་པའི་དོན) 之法。

[ཀྱུན་གཞི།] 一切之所依 (ཀྱུན་གྱི་གཞི།)，阿赖耶识 (ཀྱུན་གཞི་རྣམ་ཤེས།)。为唯识宗八识中第八识。

[ཀྱུན་གཟིགས།] 普见。佛或大自在天 (སངས་རྒྱལ་དང་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།) 的别称。

[ཀྱུན་རིག་པ།] 普遍了解，善巧者，有智者 (བཤམས་པ།)。